

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ

I.

Στην εποχή μας, και ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση των καθεστώτων του λεγόμενου υπαρκτού σοσιαλισμού, λόγος πολύς γίνεται γύρω από το ζήτημα του επαναστατικού υποκειμένου του καιρού μας, τόσο σε κοινωνικό, όσο και σε πολιτικό επίπεδο. Στο επίκεντρο λιγότερο ή περισσότερο συστηματικών προσεγγίσεων τίθεται αφενός μεν η διερεύνηση και συχνά η αμφισβήτηση του προλεταριάτου, και ειδικότερα της εργατικής τάξης ως δύναμη επαναστατικού υποκειμένου, και αφετέρου η αμφισβήτηση, ακόμη και η απόρριψη της λενινιστικής αντίληψης για το κόμμα. Η σύντομη, λόγω και των χρονικών περιορισμών, τοποθέτηση που ακολουθεί έχει ουσιαστικά το χαρακτηριστικό αποτύπωσης θέσεων, με απώτερο στόχο -παρά το φαινομενικά αφοριστικό ύφος της- την απαραίτητη οριοθέτηση και υποστήριξη ενός γόνιμου διαλόγου και προβληματισμού σε ένα θέμα, που έχει αποδειχθεί κομβικό όσον αφορά την επαναστατική στρατηγική και τακτική του κομμουνιστικού κινήματος στη χώρα μας και διεθνώς. Αποδεικνύεται, από αυτή την άποψη, πρώτης τάξεως ευκαιρία η επέτειος των 90 χρόνων της Οκτωβριανής Επανάστασης όχι βεβαίως για μια εορταστική/νοσταλγική προσέγγιση του Συμβάντος, αλλά για μια κριτική αντιμετώπιση και αξιοποίησή του μέσα από το πρίσμα ενός κομμουνιστικού κοσμοπολιτισμού. Σε κάθε περίπτωση, οι θέσεις που θα προταθούν και οι σκέψεις για το σύγχρονο επαναστατικό υποκείμενο που θα ακολουθήσουν, διατυπώνονται σε ένα πλαίσιο αντιμετώπισης της Οκτωβριανής Επανάστασης όχι ως στιγμής του παρελθόντος της παγκόσμιας Ιστορίας, αλλά ως στιγμής του πάντα ανοιχτού και ασφαλώς αβέβαιου μέλλοντός της.

II.

Θέση 1^η: Η με πολλές αφορμές και διαφορετικούς τρόπους αναφορά σε ένα σύγχρονο επαναστατικό υποκείμενο δημιουργεί τη συνήθως εύλογη εντύπωση ότι ο ομιλών ή ο γράφων επιχειρεί να αρθρώσει ένα μετα-μαρξιστικό ή έναν μετα-μοντέρνο φιλοσοφικό και πολιτικό-θεωρητικό λόγο. Αντίθετως, οι δικές μας σκέψεις για ένα σύγχρονο επαναστατικό υποκείμενο δεν υπαινίσσονται την ύπαρξη μιας τομής, μιας ριζικής αλλαγής πλαισίου σε σχέση προς εκείνο που ενέταξαν και αντιμετώπισαν το ζήτημα ο Marx, ο Engels, οι μπολσεβίκοι ή και μια σειρά επιφανών εκπροσώπων του λεγόμενου δυτικού μαρξισμού, όπως ο Gramsci ή ο Lukács. Για μας, η εργατική τάξη στην οργανική σχέση της με διανοούμενους-ταξικούς αποστάτες ήταν και παραμένει το επαναστατικό υποκείμενο της εποχής μας. Οι όποιες μεταβολές στην εσωτερική διαστρωμάτωσή της εργατικής τάξης δε φθάνουν στο σημείο υποκατάστασης της λεγόμενης άωλης εργασίας στο ρόλο της υλικής εργασίας. Η παγκόσμια βιομηχανία παραμένει ο σκληρός πυρήνας, η βάση πάνω στην οποία αναπτύσσεται ο σύγχρονος παγκόσμιος καπιταλισμός. Με αυτή την έννοια, οι όποιες, ασφαλώς όχι ευκαταφρόνητες, αλλαγές και αναδιαρθρώσεις στην οργάνωση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής σε διεθνές και εγχώριο επίπεδο -σε αντίθεση προς ό,τι θα υποστήριζε μια προσέγγιση επηρεασμένη από τις θέσεις του Antonio Negri και της Αυτοκρατορίας του- δε μπορεί και δεν πρέπει να προσεγγίζονται ως έκφραση μιας δραματικής δήθεν α-συνέχειας προς την εποχή του Κομμουνιστικού Μανιφέστου, του μαρξικού *Das Kapital* και της λενινιστικής θεωρίας για τον ιμπεριαλισμό ως ανώτατου σταδίου του καπιταλισμού.

Θέση 2^η: Το κόμμα ως μορφή πολιτικής έκφρασης του επαναστατικού/ κομμουνιστικού κινήματος δεν είναι παρωχημένη, αλλά σύγχρονη αναγκαιότητα για την αλλαγή του κόσμου σε κομμουνιστική κατεύθυνση. Με αυτή την έννοια, υποστηρίζουμε ότι μια σύγχρονη επαναστατική θεωρία του πολιτικού υποκειμένου δε μπορεί να προκύψει σε ρήξη, αλλά ως προσαρμογή και συνέχεια προς τα θεωρητικές και οργανωτικές προϋποθέσεις που διατύπωσαν και επεξεργάστηκαν, και μέσα από τις επιμέρους αντιθέσεις τους, πολιτικές φυσιογνωμίες της επαναστατικής θεωρίας και της πράξης, όπως ο Λένιν, ο Τρότσκι, ο Gramsci, η Luxemburg, ο Lukács και άλλοι.

Θέση 3^η: Κατά ένα φαινομενικά παράδοξο τρόπο, στους κόλπους του διεθνούς αντικαπιταλιστικού κινήματος, αλλά και στη χώρα μας, αναπτύσσονται δυνάμεις και διατυπώνονται απόψεις, που ενώ εκκινούν από αναρχοφιλελεύθερες θέσεις, οδηγούν σε εκείνο το σημείο ενσωμάτωσης, που επιδίωξε να οδηγήσει ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα τη σοσιαλδημοκρατία, η αφοριστική τοποθέτηση του Bernstein: «το κίνημα είναι το παν, ο σκοπός είναι τίποτα». Διαβάζουμε σήμερα, γραμμένο με χίλιους τρόπους και πολλές αφορμές: «το κίνημα είναι το παν, το κόμμα, το μέσον, η 'στιγμή' της διαμεσολάβησης είναι τίποτα». Στο όνομα της δικαιολογημένης καταδίκης μιας εξωτερικής/εργαλειώδους σχέσης

μέσων και σκοπού, σχέση που δεν έχει σε τίποτε να κάνει, άλλωστε, με τον ίδιο το μαρξισμό, απορρίπτεται, ακόμη και ως δυνατότητα, η οργανική ενότητα κόμματος και κινήματος, πολιτικής πρωτοπορίας και κοινωνικού υποκειμένου, ή πάει να αναγνωρίζεται και αυτή καθαυτή η αναγκαιότητα του κόμματος ως πολιτικής πρωτοπορίας του όλου επαναστατικού κινήματος. Δεν αίρεται διαλεκτικά, αλλά καταργείται, τελικά, με άμεσο, βεβιασμένο τρόπο, η ίδια η στιγμή της πολιτικής. Για μας, από μαρξιστική άποψη, η σχέση κοινωνικού και πολιτικού υποκειμένου, τάξης και κόμματος όπως και αυτή αυθόρμητου και συνειδητού, δεν είναι σχέση εργαλειακή, αλλά διαλεκτική. Τι σημαίνει εν προκειμένω 'διαλεκτική σχέση'; Σημαίνει αλληλεξάρτηση αλλά και ασυμμετρία των όρων της σχέσης, σημαίνει ένταξη των όρων στην ολότητα, αλλά και αντίθεση μέσα στην ενότητα: σημαίνει 'εν ολίγοις', και χρησιμοποιώντας το χεγκελιανό όρο της **Aufhebung**, όχι υποκατάσταση του ενός όρου της σχέσης από τον άλλο, όχι υποκατάσταση του πολιτικού υποκειμένου στη θέση του κοινωνικού, ή το αντίστροφο, όχι κατάργηση του αυθόρμητου από το συνειδητό, ή το αντίστροφο, αλλά άρση, υπέρβαση της αντίθεσης και ένταξη των όρων της σε μια ανώτερη βαθμίδα/ ενότητα.

III.

Στους σύγχρονους καιρούς, οι θέσεις που καταγράφηκαν ως εδώ, κοινότοπες ίσως από μαρξιστική πλευρά, δεν είναι αυτονόητες ούτε αδιαμφισβήτητες στους κόλπους των πολύμορφων αντικαπιταλιστικών κινήματων και οργανώσεων. Προς τεκμηρίωση αυτού ακριβώς του ισχυρισμού μας, αποφασίσαμε, όχι τυχαία, να επιλέξουμε και να υποδείξουμε ως στόχο της κριτικής μας τη σαφή αντι-μαρξιστική επιχειρηματολογία του John Holloway, συγγραφέα του πολυσυζητημένου βιβλίου *As αλλάζουμε τον κόσμο χωρίς να καταλάβουμε την εξουσία*, που έχει ασκήσει και εξακολουθεί να ασκεί, ως ένα βαθμό, ιδεολογική επιρροή στο χώρο του κινήματος κατά της λεγόμενης παγκοσμιοποίησης και όχι μόνο.

Καθώς δεν αποτελεί αντικείμενο της εισήγησής μας η συνολική κριτική και ανασκευή των θέσεων του Holloway για την επανάσταση, αρκούμαστε στην επισήμανση ορισμένων κρίσιμων διατυπώσεων και σκέψεών του για μια σύγχρονη θεωρία της επανάστασης και των υποκειμένων της.

Ο λόγος του Holloway, κινούμενος, δίκην εκκρεμιάς, ανάμεσα στον κοινότοπη απόφαση ότι «η κρίση του μαρξισμού αποτελεί την απελευθέρωση του μαρξισμού από το δογματισμό» και στο προκλητικά αυθαίρετο επιχείρημα ότι «η κρίση του επαναστατικού υποκειμένου είναι η απελευθέρωση του υποκειμένου από τη γνώση»¹, δεν αποκαλύπτει τίποτε άλλο παρά τον αντι-διαλεκτικό χαρακτήρα της σκέψης του ή, τουλάχιστον, την αδυναμία του να στοχαστεί θεμελιώδη ζητήματα, όπως αυτά της γνώσης, της επανάστασης και των υποκειμένων της με όρους διαλεκτικής. Τι πιο αυτονόητο από την επισήμανση της ανάγκης για την απελευθέρωση του μαρξισμού από τα όποια στοιχεία ή φορτία δογματισμού επιβάρυναν μέσα στη δίνη των ιστορικών εξελίξεων και γεγονότων τον κριτικό πυρήνα του; Αλλά και πόσο προκλητικά αυθαίρετος και παράλογος ο ισχυρισμός ότι η κρίση του επαναστατικού υποκειμένου είναι η απελευθέρωσή του από τη γνώση! **Αποτελεί μείζον επιστημολογικό και πολιτικό απόπημα, κατακρεούργηση κάθε έννοιας διαλεκτικής, η ταύτιση του αντιεπιστημονικού ρεύματος του θετικισμού με τη μαρξιστική θεωρία της γνώσης, της επανάστασης και των υποκειμένων της.**

Όπως είναι αναμενόμενο, σε αυτή την ξέφρενη αντιδιαλεκτική πορεία του, ο Holloway συγκρούεται μετωπικά και απορρίπτει τη λενινιστική έννοια της οργάνωσης και της επανάστασης σαν εκφράσεις μιας δήθεν εργαλειακής προσέγγισης του ιστορικού γίνεσθαι. Εκκινεί και πάλι με το αυτονόητο: «Δε μπορούν να υπάρξουν συνταγές για την επαναστατική οργάνωση, απλούστατα επειδή η επαναστατική οργάνωση είναι ενάντια στη συνταγή, [γεγονός που] συνεπάγεται μια μη εργαλειακή έννοια της επανάστασης». Καταλήγει στην αυθαίρετη γενίκευση και στο πολιτικά απαράδεκτο συμπέρασμα: «Η ορθόδοξη μαρξιστική παράδοση, και κυρίως η λενινιστική παράδοση, συλλαμβάνει την επανάσταση εργαλειακά, ως ένα μέσο για την επίτευξη ενός σκοπού. [...]»¹

Τι προτείνει, εν τέλει, ο θεωρητικός μιας δήθεν σύγχρονης θεωρίας του επαναστατικού υποκειμένου;

«Είναι σίγουρα λάθος να σκεφτόμαστε με όρους μιας συνεχούς διαδικασίας οργάνωσης-ανοικοδόμησης. Θα πρέπει ασφαλώς να υπάρχει μία συσσώρευση πρακτικών αντιθετικής αυτοοργάνωσης, αυτή όμως δε θα πρέπει να γίνει κατανοητή ως μία γραμμική συσσώρευση, αλλά ως μία σωρευτική διάσπαση της γραμμικότητας. Σκεφτείτε πιο πολύ με όρους ασυνέχειας παρά συνέχειας»[...]

«Πώς να αλλάξουμε λοιπόν τον κόσμο χωρίς να καταλάβουμε την εξουσία; Βρισκόμαστε στο τέλος του βιβλίου, και όπως στην αρχή του, δε γνωρίζουμε[...] Οι λενινιστές γνωρίζουν ή γνώριζαν. Εμείς όχι. Η

ανάγκη για επανάσταση είναι πιο επείγουσα από κάθε άλλη φορά, ωστόσο δε γνωρίζουμε πια τι σημαίνει επανάσταση. [...] Εν μέρει, η μη γνώση μας είναι η μη γνώση των ιστορικά ηττημένων: η γνώση των επαναστατών του τελευταίου αιώνα ηττήθηκε.»ⁱⁱ

Δε χωρεί αμφιβολία. Η διαχωριστική γραμμή επί του πεδίου σύγκρουσης στρατηγικών αντιλήψεων για την κομμουνιστική επανάσταση και το σύγχρονο υποκείμενό της από γνωσιοθεωρητική, κοινωνική και πολιτική άποψη χωράζεται εξ αντικειμένου εκεί, όπου και ο ίδιος ο Holloway, αναμασώντας μια τετριμμένη αναρχίζουσα επιχειρηματολογία, την τοποθετεί. **Η λεπτή γραμμή οριοθέτησης αντιλήψεων, που αφορούν μια θεωρία του σύγχρονου επαναστατικού υποκειμένου, διακρίνει, από τα μια πλευρά, μια μαρξιστική θεώρηση, που προεκτείνει και αναπροσαρμόζει στην εποχή μας τη πλούσια ιδεολογική και πολιτική δυναμική του κομμουνιστικού εγχειρήματος του 20^{ου} αιώνα, δυναμική που ανακόπηκε βίαια και εγκληματικά από τη σταλινική πρακτική, και, από την άλλη, επιτηδευμένα ελευθεριακές απόψεις, όπως αυτές που εισηγείται ο Holloway, και ασφαλώς όχι μόνον αυτός, στα αντικαπιταλιστικά κοινωνικά κινήματα της εποχής μας.**

Μπορεί κανείς να αισθάνεται ασφαλής και επαναστατημένος στις αντι-εξουσιαστικές δάφνες του, έχοντας διαγράψει μια πλήρη τροχιά γύρω από τον εαυτό του, δηλώνοντας εν τέλει ότι, όπως και στην αρχή, έτσι και στο τέλος της διαδρομής ή, μάλλον, σε αυτή τη διαδρομή χωρίς τέλος, δε γνωρίζει, αγνοεί πώς να αλλάξει τον κόσμο χωρίς μάλιστα να καταλάβει την εξουσία. Θα έπρεπε, ωστόσο, να θυμίσουμε στον Holloway και στους φίλους του ότι -όπως είχε οργισμένος αναφωνήσει κάποτε, απευθυνόμενος στον Weiting, ο Marx, επαναλαμβάνοντας μια ρήση του Spinoza- **η άγνοια δεν αποτελεί επιχείρημα**. Ο σαρκασμός του Holloway, όμως, δεν πρέπει να προκαλέσει αμυντικά αντανακλαστικά. Αποτελεί ουσιαστικά πρόκληση για αντιμετώπιση. Πράγματα, οι μαρξιστές γνώριζαν και γνωρίζουν. Οι λενινιστές δεν είναι, ούτε φαντάζονται ότι είναι, παντογνώστες, αλλά γνωρίζαν και γνωρίζουν *αλήθειες*, που δεν είναι διατεθειμένοι να απαρνηθούν στο όνομα οποιασδήποτε ρήξης και ασυνέχειας προς τις πεισματικά επίκαιρες θεωρητικές παραδόσεις τους.

IV.

Οι μαρξιστές του 21^{ου} αιώνα γνωρίζουν ότι **η μεταβατική επαναστατική εξουσία δεν είναι αυθαιρεσία του νου και της βούλησης αυτού ή του άλλου ατομικού ή συλλογικού υποκειμένου**, αλλά είναι όρος 'εκ των ων ουκ άνευ', είναι η αντικειμενικά αναγκαία *στιγμή* διαμεσολάβησης ανάμεσα στην καπιταλιστική βαρβαρότητα της παλιάς κοινωνίας και στην κομμουνιστική κοινωνία χωρίς τάξεις και κράτος του αύριο.

Οι κομμουνιστές, που εμπνέονται από τις επαναστατικές παραδόσεις του μαρξισμού, εξακολουθούν να γνωρίζουν ότι, όπως ακριβώς υποστήριξε ο ηγέτης της Οκτωβριανής Επανάστασης στο *Ένα βήμα μπρος, δυο βήματα πίσω*, «στην πύλη του για την εξουσία, το προλεταριάτο δεν έχει άλλο όπλο, εκτός από την οργάνωση»^{iv} όχι την όποια οργάνωση, αλλά το **επαναστατικό πολιτικό κόμμα**, αυτό το σύγχρονο ηγεμόνα, για τον οποίο ο μαρξιστής Gramsci των *Τετραδίων της Φυλακής*, στον πολιτικό *διάλογό* του με το Niccolò Machiavelli, έσπευδε να διακηρύξει:

«Ο σύγχρονος ηγεμόνας, ο μύθος-ηγεμόνας, δε μπορεί να είναι ένα πραγματικό πρόσωπο, ένα άτομο συγκεκριμένο· μπορεί να είναι μονάχα ένας οργανισμός· ένα σύνθετο στοιχείο της κοινωνίας, στο οποίο έχει ήδη αρχίσει να συγκροτείται μια συλλογική θέληση, αναγνωρισμένη και συγκεκριμενοποιημένη, εν μέρει, μέσα στη δράση. Τον οργανισμό αυτό τον έχει ήδη δώσει η ιστορική εξέλιξη και είναι το πολιτικό κόμμα [...]»^v

Οι μαρξιστές γνώριζαν και γνωρίζουν ότι **στο πλαίσιο μιας ταξικής κοινωνίας, η πρόσβαση στην επαναστατική θεωρία και δράση εξελίσσεται με ασυμμετρίες, με ασυνέχειες, με αντιθέσεις, με τεθλασμένες και, πάντως, όχι με ευθύγραμμες πορείες**. Η απόδοση της ταξικής συνείδησης στον εργάτη από τα έξω, δηλαδή έξω από την οικονομική πάλη, ^{vi} όπως διευκρίνισε ο Λένιν στις σελίδες του τόσο εύκολα δυσφημιζόμενου σαν θετικιστικού *Τι να κάνουμε*; δε σημαίνει ή, τουλάχιστον, δε σημαίνει *μοιραία* την επιβολή μιας αυταρχικής εξουσίας διανοουμένων ή κομματικών καθοδηγητών στη συνείδηση και στο αυθόρμητο της εργατικής τάξης.

Για τους σύγχρονους μαρξιστές, το πολιτικό κόμμα, όπως το συνέλαβε η σκέψη του Λένιν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με τις δέουσες ασφαλώς προσαρμογές στην εποχή μας, αποτελεί αναγκαία συνιστώσα ενός σύγχρονου σχεδίου κομμουνιστικής χειραφέτησης. Δεν ανακαλύπτουμε την Αμερική. Γνωρίζουμε, μεταξύ άλλων, αυτό που γνώρισε και υπέδειξε ο μαρξιστής Georg Lukács, μελετώντας τη σκέψη του Λένιν: **η δημιουργία και η διευρυνόμενη σημασία της**

εργατικής αριστοκρατίας, η κλιμακούμενη διαστρωμάτωση και ο πολύμορφος κατακερματισμός της ίδιας της εργατικής τάξης, αναδεικνύουν ακόμη εντονότερη στην εποχή μας, από όσο στο παρελθόν, την ανάγκη ενός συλλογικού πολιτικού οργανωτή και παιδαγωγού του δυνάμει επαναστατικού κοινωνικού υποκειμένου.

«Η αντίθεση συμφερόντων, έγραφε, λίγο μετά το θάνατο του Λένιν, ο Lukács, δεν εκφράζεται με ξεκάθαρη μορφή για όλους τους εργάτες, σε τέτοιο βαθμό μάλιστα που μερικές φορές οι ιδεολογικοί τους εκπρόσωποι δεν αντιλαμβάνονται ότι έχουν ήδη αποκλίνει από το δρόμο της τάξης στο σύνολό της. Γι' αυτό, τέτοιου είδους διαφορές είναι πολύ εύκολο να συγκαλυφθούν απέναντι στους εργάτες σαν «θεωρητικές διχονομίες», σαν απλές «διαφορές τακτικής». Και το επαναστατικό ένστικτο των εργατών, που απελευθερώνεται κατά καιρούς σε μεγάλες αυθόρμητες μαζικές κινητοποιήσεις, παραμένει ανίκανο να διατηρήσει ως διαρκές αγαθό αυτά τα ενστικτώδη ύψη της ενεργούς ταξικής συνείδησης για την τάξη ως όλο.

Και μόνο γι' αυτό το λόγο, καταλήγει ο Lukács, είναι απαραίτητη η οργανωτική αυτοτέλεια των απόλυτα συνειδητών στοιχείων της τάξης. Αυτός ακριβώς ο τρόπος σκέψης μας δείχνει ότι *η μορφή οργάνωσης είναι για τον Λένιν αδιάρρηκτα δεμένη με την πρόβλεψη της επερχόμενης επανάστασης.*»¹¹

Δεν παρελθοντολογούμε, διαβάζοντας νεκρές διατυπώσεις μαρξιστών του περασμένου αιώνα. Οι μαρξιστές στη Γαλλία του 21^{ου} αιώνα, για παράδειγμα, όπως και οι έλληνες μαρξιστές σήμερα γνωρίζουν, *οφείλουν* να γνωρίζουν, όπως ακριβώς το γνώριζε ο λενινιστής Lukács, και όπως επιμένουν να αγνοούν ο Holloway και όσοι συντάσσονται με τις απόψεις τους, **το ταξικό αυθόρμητο είναι μεν απαραίτητο, αλλά δεν αρκεί για την επαναστατική αλλαγή του κόσμου σε κομμουνιστική κατεύθυνση.** Χωρίς συλλογικό πολιτικό ηγεμόνα, και τα πιο δυναμικά κινήματα, και οι πιο μαχητικές κινητοποιήσεις δεν αποτελούν παρά 'διάπτοντες αστέρες' στο σκοτεινό στερέωμα του καπιταλισμού. Ασφαλώς οι επαναστάσεις δεν 'κατασκευάζονται', αλλά και δε 'φύονται' στην κοινωνία, όπως τα λουλούδια στους αγρούς. Το κόμμα, η πολιτική πρωτοπορία, «*προετοιμάζει* την επανάσταση»,¹² καλλιεργεί το ταξικό ένστικτο, επιταχύνοντας την ωρίμανσή του σε ταξική επαναστατική συνείδηση.

Υπάρχει εκ των προτέρων διασφάλιση, υπάρχει εγγύηση ότι αυτό ή το άλλο κόμμα θα διαδραματίσει πράγματι αυτό το ρόλο μέσα στο ιστορικό γίνεσθαι; Όπως μας υπενθυμίζει και προειδοποιεί ο *διαλεκτικός* Λέων Τρότσκι, στο τελευταίο ημιτελές γραπτό του, λίγο πριν δολοφονηθεί από το θλιβερό εγκάθετο της σταλινικής κομματικής καθοδήγησης,

«στην πραγματικότητα, η ηγεσία δεν είναι καθόλου μια απλή «αντανάκλαση» μιας τάξης ή προϊόν της ίδιας της ελεύθερης δημιουργικότητας. Η ηγεσία διαμορφώνεται στη διαδικασία των συγκρούσεων ανάμεσα σε διάφορες τάξεις ή των προστριβών ανάμεσα στα διάφορα στρώματα της δοσμένης τάξης. Αφού γεννηθεί, η ηγεσία, κατά κανόνα, υψώνεται πάνω από την τάξη της και έτσι γίνεται ευάλωτη στην πίεση και την επιρροή άλλων τάξεων.»¹³

Καμία εγγύηση, καμιά α priori διασφάλιση, λοιπόν, όσον αφορά το ρόλο του κόμματος ως πολιτικού ηγεμόνα της επαναστατικής τάξης και του επαναστατικού κινήματος. Αυτός δεν είναι, όμως, λόγος για να διαρρήξουμε τις σχέσεις μας με τη θεωρία του επαναστατικού υποκειμένου και του πολιτικού κόμματος, όπως μας την παραδίδει μέσα από τις εσωτερικές αντιθέσεις και συγκρούσεις του ο μαρξισμός του 20^{ου} αιώνα. Δεν είμαστε ανυποψίαστοι. Δεν αγνοούμε, δεν ξεχνούμε τα λόγια της Luxemburg: «Η εργατική τάξη απαιτεί το δικαίωμα να κάνει τα λάθη της και να μαθαίνει μέσα στη διαλεκτική της ιστορίας. Ιστορικά [πράγματι] τα λάθη που διαπράττονται από το αληθινό επαναστατικό κίνημα είναι άπειρα πιο γόνιμα από το αλάνθιαστο οποιασδήποτε Κεντρικής Επιτροπής.»¹⁴ Η Ρόζα είχε και έχει δίκιο. Άλλωστε, και στις πιο *αυθόρμητες* στιγμές της, σε αντίθεση προς τους όψιμους εισηγητές της αλλαγής του κόσμου χωρίς την κατάληψη της εξουσίας, ουδέποτε διανοήθηκε να αμφισβητήσει την αναγκαιότητα του κόμματος στο όνομα ενός κινήματος που δεν πρέπει *τάχα* να μολυνθεί από τη δράση του πολιτικού υποκειμένου. Ο επαναστατικός λόγος της Ρόζας δεν έχει, όμως, την παραμικρή σχέση με *άνορθρες κραυγές* τύπου Holloway.

V.

Στη συνοπτική διατύπωση των θέσεων και των σκέψεών μας για το σύγχρονο επαναστατικό υποκείμενο, δεν προχωρήσαμε κινούμενοι από νοσταλγία για μια πλούσια σε ιδέες και δράση εποχή. Δεν προχωρήσαμε, πολύ περισσότερο, κινούμενοι με την αίσθηση ή, ορθότερα, την ψευδαίσθηση ότι μπορούμε να *επαναλάβουμε* στο σήμερα απόπειρες του χθες. **Επιχειρούμε όμως, πράγματι, και προτείνουμε μια επιστροφή.** Μια *επιστροφή* σε μια περίοδο θεωρητικής, κοινωνικής και πολιτικής στράτευσης στον αγώνα για την κομμουνιστική απελευθέρωση. Πρόκειται, ωστόσο, για μια

ιδιόμορφη επιστροφή, για μια ιδιόρρυθμη κίνηση, για ένα νεύμα που, με την έννοια του φυσικού χρόνου, έρχεται από το παρελθόν, αλλά με εκείνη του ιστορικού χρόνου έρχεται από το μέλλον. Οι λενινιστές γνώριζαν και γνωρίζουν ότι ο ιστορικός χρόνος δεν είναι αυτός της άχρωμης και επίπεδης γραμμικότητας. Ακολουθώντας, και σε αυτό το σημείο, τη διαλεκτική του Karl Marx, γνώριζαν και γνωρίζουν ότι στον ιστορικό χρόνο υπάρχουν πυκνώσεις και αραιώσεις, υπάρχουν επιταχύνσεις και επιβραδύνσεις, οπισθοχωρήσεις, αλλά και έροδοι, έροδοι στους ουρανούς όπως εκείνη των επαναστατών της γαλλικής Κομμουνίας, όπως αυτή των μπολσεβίκων της Οκτωβριανής Επανάστασης. Σε τέτοιες στιγμές, τα ρολόγια σπάζουν. Το παρελθόν κάμπτεται μπροστά στο μέλλον. Με τα λόγια ενός σοβαρού, όχι σοβαροφάνους αιρετικού,

«είναι το μέλλον αυτό που αποφασίζει αν το παρελθόν είναι ζωντανό ή νεκρό. [...] Η μόνη δύναμη του παρελθόντος είναι αυτή που του έρχεται από το μέλλον: με όποιο τρόπο και αν ζώ ή εκτιμώ το παρελθόν μου, δεν μπορώ να το κάνω παρά μόνο στο φως ενός σχεδίου, μιας προ-βολής του εγώ μου στο μέλλον. Έτσι, η τάξη των επιλογών μου που αφορούν στο μέλλον πρόκειται να καθορίσει την τάξη του παρελθόντος μου και αυτή η τάξη δεν έχει τίποτε το χρονολογικό. [...] Παρελθόν ζωντανό, παρελθόν ημιθανές, ασάφειες, αντινομίες: το σύνολο αυτών των στρωμάτων παρελθοντικότητας οργανώνεται από την ενότιτα του σχεδίου μου.»¹¹

Αυτή η επιστροφή στο μέλλον της Οκτωβριανής Επανάστασης και των πρωταγωνιστών της, αυτή η ιδιόρρυθμη επαναφορά σε μια κομμουνιστική θεωρία του σύγχρονου επαναστατικού υποκειμένου, με κριτική αξιοποίηση και περαιτέρω ανάπτυξη των πιο γόνιμων μαρξιστικών παραδόσεων του 20^{ου} αιώνα, αποτελεί τη δική μας απάντηση σε όσους, επαναλαμβάνοντας, ουσιαστικά, χλιοειπωμένα αναρχοφιλελεύθερα επιχειρήματα, επενδεδυμένα με μεταμοντέρνα κινηματική φρασεολογία, εκλαμβάνουν το αντιδραστικό παρελθόν σαν επαναστατικό μέλλον.

Δημήτρης Δημητούλης
Αλέξανδρος Χρύσης

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- ⁱ John Holloway, *Ας αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να καταλάβουμε την εξουσία. Το νήμα της επανάστασης σήμερα*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2006, σ.408
- ⁱⁱ Ο.π., σ.411
- ⁱⁱⁱ Ο.π., σσ.412,414
- ^{iv} Β.Ι.Λένιν, *Ένα βήμα μπρος, δυο βήματα πίσω*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1978, σ.283
- ^v Αντόνιο Γκράμισι, *Για τον Μακιαβέλη*, Εκδόσεις Ηριδανός, Αθήνα χ.χ., σ.11
- ^{vi} Β.Ι.Λένιν, *Τι να κάνουμε;*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1980, σ.99
- ^{vii} Γκέοργκ Λούκατς, *Η σκέψη του Λένιν*, Εκδόσεις «Σύγχρονη Εποχή», Αθήνα 1990, σ.34
- ^{viii} Ο.π., σ.38
- ^{ix} Λέον Τρότσκι, «Τάξη, Κόμμα και Ηγεσία», όπως περιέχεται στο Λέον Τρότσκι, *Μαθήματα από την ισπανική επανάσταση*, Εκδόσεις Λέων, Αθήνα 1977, σ.86
- ^x Rosa Luxemburg, «Το οργανωτικό ζήτημα της σοσιαλδημοκρατίας», όπως περιέχεται στον τόμο *Rosa Luxemburg Speaks*, Pathfinder Press, New York, 1970, p.180
- ^{xi} Jean Paul Sartre, *L' Être et le Néant*, Gallimard, Paris 1943, pp.544-545